

ADMINISTRACYJNE POSTĘPOWANIE EGZEKUCYJNE

mgr Adam Domański
Zakład Postępowania Administracyjnego i Sądownictwa Administracyjnego
WPAiE UWr

Spis treści

- I. Pojęcie postępowania egzekucyjnego,
- II. Zakres obowiązywania ustawy,
- III. Podstawy egzekucji,
- IV. Zasady postępowania egzekucyjnego,
- V. Podmioty i uczestnicy postępowania egzekucyjnego,
- VI. Środki egzekucyjne (przegląd),
- VII. Czynności postępowania egzekucyjnego,
- VIII. Środki zaskarżenia w postępowaniu egzekucyjnym (ze szczególnym uwzględnieniem zarzutu),
- IX. Kazus (zadanie na plusy z aktywności).

I. Pojęcie postępowania egzekucyjnego

- **Postępowanie egzekucyjne w administracji** to regulowany egzekucyjnym prawem procesowym ciąg czynności podejmowanych przez organ egzekucyjny, wierzyciela i zobowiązanego, a także inne podmioty tego postępowania w celu wykonania, w drodze zastosowania zinstytucjonalizowanych form przymusu państwowego, obowiązków wynikających z poddanych egzekucji administracyjnej aktów;
- Przez wykonanie obowiązku rozumie się wprowadzenie do rzeczywistości społeczno-gospodarczej takiego stanu, który odpowiada treści wykonywanego obowiązku. Realizacja obowiązku może nastąpić dobrowolnie przez zobowiązanego albo poprzez zastosowanie egzekucji administracyjnej, gdy zobowiązany z jakiegoś powodu uchyla się od samodzielnego wykonania obowiązku;
- Nieposłuszeństwo obywatela prawu może skutkować zastosowaniem wobec niego sankcji dwojakiego rodzaju, przy czym obie sankcje to formy przymusu państwowego. **Pierwsza sankcja to sankcja egzekucji administracyjnej, której celem jest doprowadzenie bezpośrednio do realizacji obowiązku.** Druga sankcja to sankcja karna, która stanowi represję za niezgodne z prawem zachowanie obywatela. Sankcja karna nie prowadzi bezpośrednio do realizacji obowiązków, działa natomiast prewencyjnie – świadomość możliwości zastosowania sankcji tego rodzaju ma zmuszać podmiot do zgodnego z prawem zachowania.

II. Zakres obowiązywania ustawy (1)

- **Sankcje egzekucji administracyjnej poddane są akty nakładające obowiązki na jednostkę. Egzekucji nie stosuje się do aktów przyznających uprawnienia, a także do aktów negatywnych;**
- **Art. 1. u.p.e.a. [Zakres obowiązywania]** Ustawa określa:
 - 1) sposób postępowania wierzycieli w przypadkach uchylania się zobowiązanych od wykonania ciążących na nich obowiązków, o których mowa w art. 2;
 - 2) prowadzone przez organy egzekucyjne postępowanie i stosowane przez nie środki przymusu służące doprowadzeniu do wykonania lub zabezpieczenia wykonania obowiązków, o których mowa w art. 2;
 - 3) *(uchylony)*.
 - 4) zasady i sposób prowadzenia Rejestru Należności Publicznoprawnych oraz udostępniania danych z tego rejestru.

II. Zakres obowiązywania ustawy (2)

- Art. 1 u.p.e.a. wyznacza zakres podmiotowy i przedmiotowy stosowania u.p.e.a.
- **Zakres podmiotowy określa, jakie podmioty biorą udział w administracyjnym postępowaniu egzekucyjnym: organ egzekucyjny, wierzyciel i zobowiązany. Co do zasady zakresem podmiotowym objęci są wszyscy zobowiązani. Ograniczenie wprowadza art. 14 u.p.e.a.:**

§ 1. Przeciwno osobom, które korzystają z przywilejów i immunitetów dyplomatycznych i w zakresie przewidzianym przez ustawy, umowy lub powszechnie ustalone zwyczaje międzynarodowe nie podlegają orzecznictwu organów polskich, nie może być prowadzona egzekucja administracyjna, chyba że chodzi o sprawę, w której osoby te podlegają orzecznictwu polskich organów administracyjnych.

§ 2. Przeciwno osobom wymienionym w § 1, które podlegają orzecznictwu organów polskich w rezultacie zrzeczenia się ich przywileju lub immunitetu przez państwo wysyłające lub odpowiednią organizację międzynarodową, może być prowadzona egzekucja administracyjna tylko w przypadku wyraźnego zrzeczenia się przywileju lub immunitetu także w odniesieniu do egzekucji administracyjnej.

§ 3. Jednakże gdy w przypadkach określonych w § 2 prowadzenie egzekucji jest dozwolone, niedopuszczalna jest egzekucja z mienia przeznaczonego do użytku służbowego ani też stosowanie środków egzekucyjnych w stosunku do osoby zobowiązanego.

§ 4. W przypadku wątpliwości co do stosowania przepisów § 1-3 organ egzekucyjny zwraca się do ministra właściwego do spraw zagranicznych, który rozstrzyga w drodze postanowienia, czy zobowiązany korzysta z immunitetów i przywilejów, o których mowa w § 1.

II. Zakres obowiązywania ustawy (3)

- **Zakres przedmiotowy wskazuje natomiast, że postępowanie egzekucyjne i postępowanie zabezpieczające dotyczą obowiązków pieniężnych i niepieniężnych;**
- Obowiązki pieniężne poddane egzekucji administracyjnej wyliczone zostały w art. 2 § 1 pkt 1-9a u.p.e.a.;
- Obowiązki niepieniężne poddane egzekucji administracyjnej wyliczone zostały w art. 2 § 1 pkt 10-12 u.p.e.a.

II. Zakres obowiązywania ustawy (4)

Do obowiązków pieniężnych zalicza się:

- podatki, opłaty i inne należności, do których stosuje się przepisy działu III ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Ordynacja podatkowa (Dz. U. z 2019 r. poz. 900, z późn. zm.);
- niepodatkowe należności budżetowe, do których stosuje się przepisy ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. z 2019 r. poz. 869, z późn. zm.);
- należności z tytułu przychodów z prywatyzacji;
- grzywny i kary pieniężne wymierzane przez organy administracji publicznej;
- należności pieniężne, inne niż wymienione w pkt 1 i 2, jeżeli pozostają we właściwości rzeczowej organów administracji publicznej;
- należności przypadające od jednostek budżetowych, wynikające z zastosowania wzajemnego potrącenia zobowiązań podatkowych z zobowiązaniami tych jednostek;
- należności pieniężne przekazane do egzekucji administracyjnej na podstawie innych ustaw;
- wpłaty na rzecz funduszy celowych utworzonych na podstawie odrębnych przepisów;
- należności pieniężne z tytułu składek specjalnych do Funduszu Rezerwowego;

II. Zakres obowiązywania ustawy (5)

Do obowiązków pieniężnych zalicza się:

- należności pieniężne państwa członkowskiego wynikające z tytułu:
 - podatków i należności celnych pobieranych przez to państwo lub w jego imieniu, przez jego jednostki podziału terytorialnego lub administracyjnego, w tym organy lokalne, lub w imieniu tych jednostek lub organów, a także w imieniu Unii Europejskiej,
 - refundacji, interwencji i innych środków stanowiących część całkowitego lub częściowego systemu finansowania Europejskiego Funduszu Rolniczego Gwarancji (EFRG) oraz Europejskiego Funduszu Rolniczego Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW), w tym kwot należnych w związku z tymi działaniami,
 - opłat i innych należności pieniężnych przewidzianych w ramach wspólnej organizacji rynku Unii Europejskiej dla sektora cukru,
 - kar, grzywien, opłat i dopłat administracyjnych związanych z należnościami pieniężnymi, o których mowa w lit. a-c, nałożonych przez organy właściwe do pobierania podatków i należności celnych lub właściwe do prowadzenia postępowań administracyjnych dotyczących podatków i należności celnych lub potwierdzonych przez organy administracyjne lub sądowe na wniosek organów właściwych w sprawie podatków i należności celnych,
 - opłat za zaświadczenia i podobne do zaświadczeń dokumenty wydane w postępowaniach administracyjnych w sprawie należności pieniężnych, o których mowa w lit. a,
 - odsetek i kosztów związanych z należnościami pieniężnymi, o których mowa w lit. a-e, w związku z którymi możliwe jest zwrócenie się o wzajemną pomoc na podstawie ustawy o wzajemnej pomocy,
 - administracyjnych kar pieniężnych lub grzywien administracyjnych nałożonych na pracodawcę delegującego pracownika z terytorium RP w związku z naruszeniem przepisów dotyczących delegowania pracowników w ramach świadczenia usług;
- należności pieniężne przekazane do egzekucji administracyjnej na podstawie ratyfikowanych umów międzynarodowych, których stroną jest Rzeczpospolita Polska,
- koszty egzekucyjne i koszty upomnienia.

II. Zakres obowiązywania ustawy (6)

Do obowiązków niepieniężnych zalicza się:

- obowiązki o charakterze niepieniężnym pozostające we właściwości organów administracji rządowej i samorządu terytorialnego lub przekazane do egzekucji administracyjnej na podstawie przepisu szczególnego;
- obowiązki z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy oraz wypłaty należnego wynagrodzenia za pracę, a także innego świadczenia przysługującego pracownikowi, nakładane w drodze decyzji organów Państwowej Inspekcji Pracy;
- obowiązki z zakresu ochrony danych osobowych, nakładane w drodze decyzji Prezesa Urzędu Ochrony Danych Osobowych.

II. Zakres obowiązywania ustawy (7)

Zasadniczo egzekucja administracyjna ma na celu doprowadzić do wykonania obowiązku administracyjnoprawnego. Wyjątki od tej zasady określają przepisy szczególne:

- **przepis szczególny zastrzega dla obowiązku administracyjnoprawnego tryb egzekucji sądowej** (art. 3 § 1 u.p.e.a.),
- **przepis szczególny zastrzega dla obowiązku innego niż administracyjnoprawny tryb egzekucji administracyjnej**, np. egzekucję środka karnego przepadku oraz nawiązki na rzecz Skarbu Państwa prowadzi naczelnik urzędu skarbowego (art. 27 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy).

III. Podstawy egzekucji (1)

- **Tytuł egzekucyjny jest to podstawa prawna do prowadzenia egzekucji administracyjnej.** Ustawa nie używa tego pojęcia. Chodzi tutaj o „źródło” (akt), z którego wynika obowiązek podlegający egzekucji administracyjnej. W art. 3, 3a i 4 u.p.e.a. wymienione są akty, z których wynikają ww. obowiązki.
- **Art. 3. [Podstawa zastosowania egzekucji]**

§ 1. Egzekucję administracyjną stosuje się do obowiązków określonych w art. 2, **gdy wynikają one z decyzji lub postanowień właściwych organów, albo - w zakresie administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego - bezpośrednio z przepisu prawa, chyba że przepis szczególny zastrzega dla tych obowiązków tryb egzekucji sądowej.**

§ 1a. Egzekucję administracyjną stosuje się również do należności pieniężnych, o których mowa w art. 2 § 1 pkt 5, wynikających z tytułów wykonawczych wystawionych przez ministra właściwego do spraw finansów publicznych na podstawie art. 44 ustawy z dnia 8 maja 1997 r. o poręczeniach i gwarancjach udzielanych przez Skarb Państwa oraz niektóre osoby prawne (Dz. U. z 2020 r. poz. 122, 568 i 1086), zwanej dalej "ustawą o poręczeniach i gwarancjach udzielanych przez Skarb Państwa", oraz na podstawie art. 16 ustawy z dnia 12 lutego 2009 r. o udzielaniu przez Skarb Państwa wsparcia instytucjom finansowym (Dz. U. z 2016 r. poz. 1436), zwanej dalej "ustawą o udzielaniu przez Skarb Państwa wsparcia instytucjom finansowym".

III. Podstawy egzekucji (2)

Art. 3a. [Egzekucja na podstawie tytułów egzekucyjnych niebędących orzeczeniami]

§ 1. W zakresie zobowiązań powstałych w przypadkach określonych w art. 8 i art. 21 § 1 pkt 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Ordynacja podatkowa, długów celnych powstałych w przypadkach określonych w art. 77 ust. 1 oraz art. 81 ust. 1 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 952/2013 z dnia 9 października 2013 r. ustanawiającego unijny kodeks celny, podatków wykazanych w zgłoszeniu celnym, składek na ubezpieczenie społeczne, opłat paliwowych oraz opłat dodatkowych, o których mowa w ustawie z dnia 27 października 1994 r. o autostradach płatnych oraz o Krajowym Funduszu Drogowym (Dz. U. z 2020 r. poz. 2268), dopłat, o których mowa w ustawie z dnia 19 listopada 2009 r. o grach hazardowych (Dz. U. z 2020 r. poz. 2094), opłat za gospodarowanie odpadami komunalnymi, o których mowa w art. 6h ustawy z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (Dz. U. z 2020 r. poz. 1439, 2320 i 2361), opłat emisyjnych oraz opłat za korzystanie ze środowiska, o których mowa w ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2020 r. poz. 1219, 1378, 1565, 2127 i 2338), daniny solidarnościowej, o której mowa w rozdziale 6a ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz. U. z 2020 r. poz. 1426, z późn. zm. 7), opłat, o których mowa w art. 92 ust. 1 oraz w art. 132 ust. 1 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. z 2019 r. poz. 2277, z 2020 r. poz. 1492 oraz z 2021 r. poz. 41), opłaty, o której mowa w art. 12a ust. 1 ustawy z dnia 11 września 2015 r. o zdrowiu publicznym (Dz. U. z 2021 r. poz. 183, 694 i 1292), a także uznanego przez jednostkę samorządu terytorialnego zwrotu do budżetu państwa całej nienależnej kwoty części oświatowej subwencji ogólnej, o którym mowa w art. 37a ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz. U. z 2021 r. poz. 1672, 1901 i 1927), stosuje się również egzekucję administracyjną, jeżeli wynikają one odpowiednio:

- 1) z deklaracji lub zeznania złożonego przez podatnika lub płatnika;
- 2) ze zgłoszenia celnego złożonego przez zobowiązanego;
- 3) z deklaracji rozliczeniowej złożonej przez płatnika składek na ubezpieczenie społeczne;
- 4) z informacji o opłacie paliwowej;
- 4a) z wezwania do wniesienia opłaty dodatkowej;
- 5) z informacji o dopłatach;
- 6) z deklaracji o wysokości opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi albo z zawiadomienia właściciela nieruchomości przez wójta, burmistrza lub prezydenta miasta o wysokości opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi;
- 7) z rozliczenia zamknięcia, o którym mowa w art. 175 rozporządzenia delegowanego Komisji (UE) 2015/2446 z dnia 28 lipca 2015 r. uzupełniającego rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 952/2013 w odniesieniu do szczegółowych zasad dotyczących niektórych przepisów unijnego kodeksu celnego (Dz. Urz. UE L 343 z 29.12.2015, str. 1, z późn. zm. 9);
- 8) z informacji o opłacie emisyjnej;

III. Podstawy egzekucji (3)

Art. 3a. [Egzekucja na podstawie tytułów egzekucyjnych niebędących orzeczeniami] – c.d.

9) z deklaracji o wysokości daniny solidarnościowej;

10) z wykazu zawierającego informacje i dane o zakresie korzystania ze środowiska oraz o wysokości należnych opłat;

11) z informacji, o której mowa w art. 92 ust. 17 pkt 1 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi;

12) z informacji, o której mowa w art. 12g ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 11 września 2015 r. o zdrowiu publicznym;

13) ze zbiorczej deklaracji miesięcznej, o której mowa w art. 132 ust. 2 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi;

14) z oświadczenia, o którym mowa w art. 37a ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego.

§ 2. W przypadkach, o których mowa w § 1, stosuje się egzekucję administracyjną, jeżeli:

1) w deklaracji, w zeznaniu, w zgłoszeniu celnym, w deklaracji rozliczeniowej, w informacji o opłacie paliwowej, w wezwaniu do wniesienia opłaty dodatkowej, w informacji o dopłatach, w deklaracji o wysokości opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi, w zawiadomieniu o wysokości opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi, w rozliczeniu zamknięcia, w informacji o opłacie emisyjnej, w deklaracji o wysokości daniny solidarnościowej, w wykazie zawierającym informacje i dane o zakresie korzystania ze środowiska oraz o wysokości należnych opłat, w informacji, o której mowa w art. 92 ust. 17 pkt 1 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, w informacji, o której mowa w art. 12g ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 11 września 2015 r. o zdrowiu publicznym, w zbiorczej deklaracji miesięcznej, o której mowa w art. 132 ust. 2 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, lub w oświadczeniu, o którym mowa w art. 37a ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego, zostało zamieszczone pouczenie, że stanowią one podstawę do wystawienia tytułu wykonawczego;

2) wierzyciel przed wszczęciem postępowania egzekucyjnego przesłał zobowiązanemu upomnienie, o którym mowa w art. 15 § 1.

Art. 4. [Egzekucja innych obowiązków]

Do obowiązków, które wynikają z decyzji, postanowień lub innych orzeczeń niż określone w art. 3 i art. 3a, stosuje się egzekucję administracyjną tylko wówczas, gdy odrębne ustawy tak stanowią.

III. Podstawy egzekucji (4)

Definicja tytułu wykonawczego

Aby prowadzić egzekucję administracyjną, nie wystarczy istnienie samego tytułu egzekucyjnego. Musi istnieć podstawa do wszczęcia administracyjnego postępowania egzekucyjnego. **Taką podstawą jest tytuł wykonawczy, którym jest wystawiony przez wierzyciela dokument urzędowy, stwierdzający istnienie i wymagalność obowiązku.** Tytuł wykonawczy powinien być wystawiony niezwłocznie po upływie 7 dni od doręczenia zobowiązanemu upomnienia. Jeżeli upomnienie nie było wymagane – niezwłocznie po stwierdzeniu, że zobowiązany uchyla się od wykonania obowiązku. Wierzyciel ma obowiązek wystawić tytuł wykonawczy także, gdy jego należność pieniężna wynika z orzeczenia sądu zaopatrzonego w klauzulę wykonalności.

III. Podstawy egzekucji (5)

Art. 27. [Elementy składowe tytułu wykonawczego]

§ 1. Tytuł wykonawczy zawiera: 1) oznaczenie wierzyciela;

1a) oznaczenie organu albo organów, o których mowa w art. 17 ust. 1 pkt 1 lit. d ustawy z dnia 10 czerwca 2016 r. o delegowaniu pracowników w ramach świadczenia usług (Dz. U. z 2018 r. poz. 2206);

2) wskazanie imienia i nazwiska lub nazwy zobowiązanego i jego adresu, a także PESEL, NIP lub REGON, jeżeli zobowiązany taki numer posiada;

3) treść podlegającego egzekucji obowiązku, podstawę prawną tego obowiązku oraz stwierdzenie, że obowiązek jest wymagalny, a w przypadku egzekucji należności pieniężnej - także określenie jej wysokości i rodzaju, terminu, od którego nalicza się odsetki z tytułu niezapłacenia należności w terminie, oraz rodzaju i stawki tych odsetek;

4) wskazanie zabezpieczenia należności pieniężnej hipoteką przymusową albo przez ustanowienie zastawu skarbowego lub rejestrowego lub zastawu nieujawnionego w żadnym rejestrze, ze wskazaniem terminów powstania tych zabezpieczeń;

5) wskazanie podstawy prawnej pierwszeństwa zaspokojenia należności pieniężnej, jeżeli należność korzysta z tego prawa i prawo to nie wynika z zabezpieczenia należności pieniężnej;

6) wskazanie podstawy prawnej prowadzenia egzekucji administracyjnej;

7) datę wystawienia tytułu, podpis, imię i nazwisko oraz stanowisko służbowe osoby upoważnionej do działania w imieniu wierzyciela;

8) pouczenie zobowiązanego o skutkach niezawiadomienia organu egzekucyjnego o zmianie adresu miejsca zamieszkania lub siedziby;

9) pouczenie zobowiązanego o przysługującym mu prawie wniesienia do wierzyciela, za pośrednictwem organu egzekucyjnego, zarzutu w sprawie egzekucji administracyjnej oraz o skutkach wniesienia tego zarzutu nie później niż w terminie 7 dni od dnia doręczenia odpisu tytułu wykonawczego i po upływie tego terminu;

9a) pouczenie zobowiązanego o przysługującym jego małżonkowi prawie do wniesienia sprzeciwu w sprawie odpowiedzialności majątkiem wspólnym;

10) klauzulę organu egzekucyjnego o skierowaniu tytułu do egzekucji administracyjnej;

11) wskazanie środków egzekucyjnych stosowanych w egzekucji należności pieniężnych;

12) datę doręczenia upomnienia, a jeżeli doręczenie upomnienia nie było wymagane, podstawę prawną braku tego obowiązku;

13) datę doręczenia zobowiązanemu powiadomienia o wniosku o egzekucję administracyjnej kary pieniężnej lub grzywny administracyjnej, o którym mowa w art. 18 ust. 1 ustawy, o której mowa w pkt 1a;

14) datę, do której można prowadzić egzekucję należności pieniężnej, o której mowa w art. 2 § 1 pkt 8 lit. g.

III. Podstawy egzekucji (5)

Art. 27. [Elementy składowe tytułu wykonawczego]

§ 1a. W tytule wykonawczym wierzyciel wskazuje jako adres zobowiązanego ostatni znany mu adres miejsca zamieszkania lub siedziby zobowiązanego.

§ 1b. Tytuł wykonawczy wystawiony przez wierzyciela będącego jednocześnie organem egzekucyjnym, w tym w postaci elektronicznej, może nie zawierać podpisu osoby upoważnionej do działania w imieniu wierzyciela. Nadanie klauzuli o skierowaniu tytułu wykonawczego do egzekucji administracyjnej uznaje się za podpisanie tego tytułu przez osobę upoważnioną do działania w imieniu wierzyciela.

§ 2. Jeżeli tytuł wykonawczy dotyczy należności spółki nieposiadającej osobowości prawnej, w tytule wykonawczym podaje się również imiona i nazwiska oraz adresy wspólników.

§ 2a. Tytuł wykonawczy przekazywany do organu egzekucyjnego przy wykorzystaniu systemu teleinformatycznego albo z użyciem środków komunikacji elektronicznej sporządza się w postaci elektronicznej w formacie danych określonym w przepisach wydanych na podstawie § 2b pkt 2.

III. Podstawy egzekucji (6)

Obok omówionego wcześniej standardowego tytułu wykonawczego, można wyróżnić jeszcze:

- jednolity tytuł wykonawczy,
- zagraniczny tytuł wykonawczy,
- zmieniony tytuł wykonawczy oraz zmieniony zagraniczny tytuł wykonawczy,
- dalszy tytuł wykonawczy,
- nowy tytuł wykonawczy,
- kolejny tytuł wykonawczy.

III. Podstawy egzekucji (7)

- **Jednolity tytuł wykonawczy i zagraniczny tytuł wykonawczy**

Regulowane są ustawą z dnia 11 października 2013 r. o wzajemnej pomocy przy dochodzeniu podatków, należności celnych i innych należności pieniężnych. Związane są z instytucją wzajemnej pomocy przy dochodzeniu ww. należności pieniężnych w relacjach z państwami członkowskimi i państwami trzecimi;

- **Zmieniony tytuł wykonawczy**

Sporządza go wierzyciel, jeżeli w trakcie postępowania egzekucyjnego zostanie wydana decyzja, postanowienie lub orzeczenie określające lub ustalające inną wysokość należności pieniężnej niż objęta tytułem wykonawczym albo gdy zostanie złożona korekta dokumentów, wymienionych w art. 3a u.p.e.a., powodujących zwiększenie należności pieniężnej. Jeżeli korekta dokumentów spowoduje obniżenie wysokości należności pieniężnej, to wierzyciel nie ma obowiązku sporządzenia zmienionego tytułu wykonawczego;

- **Dalszy tytuł wykonawczy**

Wierzyciel wystawia dalszy tytuł wykonawczy, gdy:

- ✓ zachodzi potrzeba prowadzenia egzekucji przez więcej niż jeden organ egzekucyjny,
- ✓ organ egzekucyjny właściwy do ponownego wszczęcia egzekucji administracyjnej nie posiada dotychczasowego tytułu wykonawczego,
- ✓ zachodzi potrzeba zabezpieczenia należności pieniężnej hipoteką przymusową, w tym hipoteką morską przymusową.

III. Podstawy egzekucji (8)

- **Ponownie wydany tytuł wykonawczy**

Warunkiem prowadzenia egzekucji administracyjnej jest dysponowanie przez organ egzekucyjny tytułem wykonawczym. W razie jego utraty, organ egzekucyjny traci więc możliwość prowadzenia tego postępowania. W takiej sytuacji wierzyciel postanowieniem orzeka o utracie pierwotnego tytułu wykonawczego, a w jego miejsce wydaje ponownie wydany tytuł wykonawczy – w jego treści zamieszcza adnotację o jego wydaniu i oznacza ww. postanowienie;

- **Nowy tytuł wykonawczy**

Wierzyciel wystawia nowy tytuł wykonawczy, gdy doszło do przejścia obowiązku objętego tytułem wykonawczym na następcę prawnego zobowiązanego, jeżeli zachodzi konieczność zastosowania dalszych środków egzekucyjnych. W sytuacji braku potrzeby stosowania dalszych środków egzekucyjnych postępowanie egzekucyjne jest kontynuowane, a czynności egzekucyjne pozostają w mocy;

- **Kolejny tytuł wykonawczy**

Wierzyciel wystawia kolejny tytuł wykonawczy w razie potrzeby:

- ✓ zabezpieczenia na nieruchomości lub egzekucji z nieruchomości, wchodzącej w skład majątku wspólnego zobowiązanego i jego małżonka, gdy odpowiedzialność zobowiązanego za należność pieniężną i odsetki z tytułu opóźnienia obejmuje majątek osobisty zobowiązanego i majątek wspólny,
- ✓ egzekucji z przedmiotu hipoteki przymusowej w przypadku przeniesienia tego przedmiotu na podmiot inny niż zobowiązany.

IV. Zasady postępowania egzekucyjnego (1)

Do zasad postępowania egzekucyjnego należy:

1. zasada prawnego obowiązku prowadzenia egzekucji administracyjnej,
2. zasada stosowania środków egzekucyjnych przewidzianych w ustawie,
3. zasada celowości,
4. zasada stosowania środka egzekucyjnego najmniej uciążliwego dla zobowiązanego,
5. zasada niezbędności postępowania egzekucyjnego,
6. zasada współpracy,
7. zasada poszanowania minimum egzystencji,
8. zasada zagrożenia,
9. zasada niekonkurencyjności form przymusu państwowego,
10. zasada prawdy obiektywnej,
11. zasada zachowania pewnych względów wobec zobowiązanego.

IV. Zasady postępowania egzekucyjnego (2)

1. Zasada prawnego obowiązku prowadzenia egzekucji administracyjnej:

Wierzyciel ma obowiązek podjęcia czynności celem wszczęcia postępowania egzekucyjnego w sytuacji, gdy zobowiązany dobrowolnie nie wykonuje ciążącego na nim obowiązku pieniężnego lub niepieniężnego. Prawo nie dopuszcza w tym zakresie uznania wierzyciela w zakresie wszczęcia postępowania egzekucyjnego, a zatem wierzyciel nie ma uprawnienia do wyboru pomiędzy wszczęciem egzekucji albo odstąpieniem od jej wszczęcia.

Wyjątek! Wierzyciel może nie podejmować czynności zmierzających do zastosowania środków egzekucyjnych, jeżeli łączna wysokość należności pieniężnej, odsetek z tytułu niezapłacenia jej w terminie i kosztów upomnienia nie przekracza dziesięciokrotności kosztów upomnienia, chyba że okres do upływu terminu przedawnienia należności pieniężnej jest krótszy niż 6 miesięcy.

IV. Zasady postępowania egzekucyjnego (3)

2. Zasada stosowania środków egzekucyjnych przewidzianych w ustawie:

Ustawa w sposób wyczerpujący wylicza środki egzekucyjne dopuszczone do wykorzystania przez organ egzekucyjny podczas prowadzonej przez niego egzekucji obowiązków pieniężnych lub niepieniężnych.

3. Zasada celowości:

W toku prowadzonej egzekucji administracyjnej organ egzekucyjny stosuje takie środki egzekucyjne, które bezpośrednio prowadzą do wykonania obowiązku, ciążącego na zobowiązanym. Środek egzekucyjny ma być efektywny i skuteczny.

4. Zasada stosowania środka egzekucyjnego najmniej uciążliwego dla zobowiązanego:

Zasada „równoważąca” zasadę celowości. Organ egzekucyjny przy wyborze środka egzekucyjnego powinien brać pod uwagę interesy zobowiązanego, by stosowany środek faktycznie doprowadził do wykonania obowiązku, ale jednocześnie by nie był on dla zobowiązanego nadmiernie uciążliwy.

IV. Zasady postępowania egzekucyjnego (4)

5. Zasada niezbędności postępowania egzekucyjnego:

Wszczęcie postępowania egzekucyjnego jest niezbędne wtedy, gdy faktycznie istnieje konieczność egzekucji ciążącego na zobowiązanym obowiązku. A *contrario*, niedopuszczalne jest wszczęcie i prowadzenie egzekucji w sytuacji nieistnienia lub bezprzedmiotowości obowiązku. Jeżeli więc zobowiązany zmienił zdanie i zdecydował się wykonać obowiązek, a następnie rzeczywiście go wykonał, to dalsze prowadzenie egzekucji już wykonanego obowiązku jest niedopuszczalne, zbędne. Niedopuszczalne również będzie prowadzenie egzekucji, gdy okaże się, że obowiązek nie istnieje lub stał się bezprzedmiotowy.

6. Zasada współpracy:

W toku prowadzonego postępowania egzekucyjnego organ egzekucyjny, wierzyciel oraz dłużnik zajętej wierzytelności pomagają sobie i ze sobą współpracują w celu doprowadzenia do prawidłowego wykonania ciążącego na zobowiązanym obowiązku.

IV. Zasady postępowania egzekucyjnego (5)

7. Zasada poszanowania minimum egzystencji:

Egzekucję z majątku zobowiązanego można prowadzić w takim zakresie, w jakim nie zagraża to minimum utrzymania zobowiązanego i osób będących na jego utrzymaniu w wykonaniu ustawowego obowiązku. U.p.e.a. wymienia szczegółowo przedmioty wyłączone spod egzekucji administracyjnej, ale także przedmioty, które nie są uznane za niezbędne zobowiązanemu i jego rodzinie do egzystencji, np.:

Art. 8. [Wyłączenia przedmiotowe z egzekucji]

§ 1. Nie podlegają egzekucji administracyjnej:

- 1) przedmioty urządzenia domowego, pościel, bielizna i ubranie niezbędne dla zobowiązanego i będących na jego utrzymaniu członków rodziny, a także ubranie niezbędne do pełnienia służby lub wykonywania zawodu;
- 2) zapasy żywności i opału, niezbędne dla zobowiązanego i będących na jego utrzymaniu członków rodziny na okres 30 dni;
- 3) jedna krowa lub dwie kozy albo trzy owce, potrzebne do wyżywienia zobowiązanego i będących na jego utrzymaniu członków rodziny, wraz z zapasem paszy i ściółki do najbliższych zbiorów;
- 4) narzędzia i inne przedmioty niezbędne do pracy zarobkowej wykonywanej osobiście przez zobowiązanego, z wyłączeniem środka transportu, oraz surowce niezbędne do tej pracy na okres 7 dni;
- 5) przedmioty niezbędne do pełnienia służby przez zobowiązanego lub do wykonywania przez niego zawodu.

7. Zasada poszanowania minimum egzystencji – nie podlegają egzekucji:

- 6) pieniądze w kwocie 760 zł;
- 7) wkłady oszczędnościowe złożone w bankach na zasadach i w wysokości określonej przepisami ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe (Dz. U. z 2019 r. poz. 2357 oraz z 2020 r. poz. 284, 288, 321 i 1086);
- 8) oszczędności członka kasy złożone w kasie w wysokości określonej przepisami ustawy z dnia 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych (Dz. U. z 2019 r. poz. 2412 oraz z 2020 r. poz. 288 i 321);
- 9) dokumenty osobiste, po jednej obrączce zobowiązanego i jego współmałżonka, wykonanej z metali szlachetnych, ordery i odznaczenia oraz przedmioty niezbędne zobowiązanemu i członkom jego rodziny do nauki lub wykonywania praktyk religijnych, a także przedmioty codziennego użytku, które mogą być sprzedane znacznie poniżej ich wartości, a które dla zobowiązanego mają znaczną wartość użytkową;
- 10) kwoty otrzymane na pokrycie wydatków służbowych, w tym kosztów podróży i wyjazdów - jeżeli egzekucja ma na celu zaspokojenie roszczeń z innych tytułów niż roszczenia z tytułu alimentów, w tym należności budżetu państwa z tytułu świadczeń wypłacanych w przypadku bezskuteczności egzekucji alimentów;
- 10a) 50% kwot diet otrzymanych na pokrycie wydatków służbowych, w tym kosztów podróży i wyjazdów - jeżeli egzekucja ma na celu zaspokojenie roszczeń z tytułu alimentów, w tym należności budżetu państwa z tytułu świadczeń wypłacanych w przypadku bezskuteczności egzekucji alimentów;
- 11) kwoty otrzymane jako stypendia;
- 13) rzeczy niezbędne ze względu na ułomność fizyczną zobowiązanego lub członków jego rodziny;
- 14) kwoty otrzymane z tytułu obowiązkowych ubezpieczeń majątkowych;
- 15) środki pochodzące z dotacji przyznanej z budżetu państwa na określone cele i znajdujące się na wyodrębnionym rachunku bankowym prowadzonym dla obsługi bankowej dotacji oraz środki pochodzące z programów finansowanych z udziałem środków, o których mowa w art. 5 ust. 1 pkt 2 i 3 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych, wypłacone w formie zaliczki, chyba że wierzytelność egzekwowana powstała w związku z realizacją projektu, na który środki te były przeznaczone;
- 16) rzeczy służące w kościołach i innych domach modlitwy do odprawiania nabożeństwa lub do wykonywania innych praktyk religijnych albo będące obiektami kultu religijnego, choćby były kosztownościami lub dziełami sztuki; (...)
- 18) sumy przyznane orzeczeniem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, jeżeli egzekwowana wierzytelność przysługuje Skarbowi Państwa.

IV. Zasady postępowania egzekucyjnego (6)

7. Zasada poszanowania minimum egzystencji:

Art. 8. [Wyłączenia przedmiotowe z egzekucji]

§ 2. Za przedmioty niezbędne zobowiązanemu i członkom jego rodziny, w rozumieniu § 1 pkt 1, nie uważa się w szczególności:

- 1) mebli stylowych i stylizowanych;
- 2) telewizorów do odbioru programu w kolorze, chyba że zobowiązany wykaże, że od roku produkcji telewizora upłynęło więcej niż 5 lat;
- 3) stereofonicznych radioodbiorników;
- 4) urządzeń służących do nagrywania lub odtwarzania obrazu lub dźwięku;
- 5) komputerów i urządzeń peryferyjnych, chyba że są one niezbędne zobowiązanemu do pracy zarobkowej wykonywanej przez niego osobiście;
- 6) futer ze skór szlachetnych;
- 7) dywanów wełnianych i ze skór naturalnych;
- 8) porcelany, szkła ozdobnego i kryształów;
- 9) sztucców z metali szlachetnych;
- 10) dzieł sztuki.

IV. Zasady postępowania egzekucyjnego (7)

8. Zasada zagrożenia:

Warunkiem prowadzenia egzekucji administracyjnej jest uprzednie zagrożenie zobowiązanemu sankcją egzekucji, jeżeli dobrowolnie nie wykona obowiązku. Wierzyciel, po upływie terminu wykonania obowiązku, wysyła zobowiązanemu pisemne upomnienie, w którym wzywa zobowiązanego do wykonania obowiązku w terminie 7 dni od doręczenia tego upomnienia z zagrożeniem skierowania sprawy na drogę postępowania egzekucyjnego. W przepisach szczególnych mogą być uregulowane wyjątki od tej zasady, np.: **przymus natychmiastowy, czyli przypadek zastosowania przymusu bezpośredniego od razu po ustnym wezwaniu do wykonania obowiązku.**

9. Zasada niekonkurencyjności form przymusu państwowego:

Stosowanie środków egzekucyjnych w postępowaniu egzekucyjnym w administracji nie stanowi przeszkody do wymierzenia kary w postępowaniu karnym, postępowaniu w sprawach o wykroczenia czy postępowaniu dyscyplinarnym, jeżeli niewykonanie przez zobowiązanego obowiązku realizuje znamiona czynu zagrożonego karą (czynu karalnego).

IV. Zasady postępowania egzekucyjnego (8)

10. Zasada prawdy obiektywnej:

Organ egzekucyjny ma obowiązek ustalenia danych niezbędnych do prowadzenia egzekucji. Ma prawo żądać od uczestników tego postępowania złożenia wyjaśnień oraz zasięgnięcia od organów administracji publicznej i innych instytucji niezbędnych informacji. Można uchylić się od odpowiedzi w przypadkach uregulowanych w art. 83 § 1 i 2 k.p.a.

Nadto, na żądanie organu egzekucyjnego lub centralnego biura łącznikowego banki są obowiązane do przekazywania informacji dotyczących zobowiązanego lub podmiotu, o którym mowa w art. 3 pkt 8 ustawy o wzajemnej pomocy, w zakresie:

- 1) posiadanych rachunków bankowych lub posiadanych pełnomocnictw do dysponowania rachunkami bankowymi, liczby tych rachunków lub pełnomocnictw, obrotów i stanów tych rachunków, z podaniem wpływów, obciążeń rachunków i ich tytułów oraz odpowiednio ich nadawców i odbiorców;
- 2) posiadanych rachunków pieniężnych, rachunków papierów wartościowych lub posiadanych pełnomocnictw do dysponowania takimi rachunkami, liczby tych rachunków, a także obrotów i stanów tych rachunków;
- 3) zawartych umów kredytowych lub umów pożyczki, z podaniem wysokości zobowiązań wynikających z tych kredytów lub pożyczek, celów, na jakie zostały udzielone, i sposobu zabezpieczenia ich spłaty, a także umów depozytowych i umów udostępniania skrytek sejfowych;
- 4) nabytych za pośrednictwem banków akcji Skarbu Państwa lub obligacji Skarbu Państwa, a także obrotu tymi papierami wartościowymi;
- 5) obrotu wydawanymi przez banki certyfikatami depozytowymi lub innymi papierami wartościowymi.

IV. Zasady postępowania egzekucyjnego (9)

11. Zasada zachowania pewnych względów wobec zobowiązanego:

- Postępowanie egzekucyjne ma być prowadzone w taki sposób, by uniknąć wyrządzenia zobowiązanemu niepotrzebnych dolegliwości czy szkód;
- **Zgodnie z art. 52 u.p.e.a.:** Jeśli cel egzekucji tego wymaga, organ egzekucyjny zezwoli pisemnie egzekutorowi na dokonanie czynności egzekucyjnej w dni wolne od pracy lub w porze nocnej pomiędzy godziną 21 a godziną 7. Egzekutor jest obowiązany okazać zezwolenie organu egzekucyjnego zobowiązanemu przed przystąpieniem do czynności egzekucyjnych. Czynności egzekucyjne mogą być dokonywane w porze nocnej tylko w obecności świadka,
- **Art. 168b u.p.e.a. [Roszczenia odszkodowawcze zobowiązanego]**
 - § 1. Zobowiązany może dochodzić odszkodowania od organu egzekucyjnego lub wierzyciela na podstawie przepisów Kodeksu cywilnego za szkody wyrządzone wskutek niezgodnego z przepisami prawa wszczęcia lub prowadzenia egzekucji administracyjnej lub postępowania zabezpieczającego.
 - § 2. W przypadku należności pieniężnych określonych w art. 2 § 1 pkt 8 i 9 przez wierzyciela, o którym mowa w ust. 1, rozumie się centralne biuro łącznikowe.
 - § 3. Zobowiązany może dochodzić odszkodowania od wierzyciela lub organu prowadzącego rejestr, na podstawie przepisów Kodeksu cywilnego, za szkodę wyrządzoną na skutek niezgodnego z prawem ujawnienia w rejestrze danych, o których mowa w art. 18b § 2.

V. Podmioty i uczestnicy postępowania egzekucyjnego

Podmiotami postępowania egzekucyjnego są:

1. Organ egzekucyjny,
2. Wierzyciel,
3. Zobowiązany,
4. Osoba trzecia, która broni interesu prawnego lub interesu faktycznego.

Podmiotami postępowania egzekucyjnego mogą być:

1. prokurator,
2. Rzecznik Praw Obywatelskich,
3. Rzecznik Praw Dziecka,
4. Rzecznik Małych i Średnich Przedsiębiorców,
5. organizacja społeczna.

V. Organ egzekucyjny (1)

Organ egzekucyjny to organ uprawniony do stosowania w całości lub w części, regulowanych przez ustawę środków służących doprowadzeniu do wykonania przez zobowiązanego jego obowiązków o charakterze pieniężnym lub niepieniężnym, a także służących zabezpieczeniu wykonania tych obowiązków.

V. Organ egzekucyjny (2)

A. Organ właściwy przy egzekucji obowiązków pieniężnych – właściwość rzeczowa:

- Właściwość rzeczowa organu egzekucyjnego do prowadzenia egzekucji administracyjnej obowiązków pieniężnych, a zatem jego prawna zdolność do stosowania środków egzekucyjnych w egzekucji obowiązków pieniężnych jest uzależniona od rodzaju organu prowadzącego egzekucję. Wyróżnia się organy o pełnej zdolności prawnej do prowadzenia egzekucji z wykorzystaniem całości środków egzekucyjnych oraz organy egzekucyjne ograniczone w tej zdolności.
- **Ważne! Zdolność prawną do prowadzenia egzekucji administracyjnej z zastosowaniem wszystkich środków egzekucyjnych określonych w ustawie ma naczelnik urzędu skarbowego.**

◦ **Ograniczoną właściwość do stosowania środków egzekucyjnych mają:**

- ✓ właściwy organ gminy o statusie miasta (wymienionej w odrębnych przepisach) oraz gminy wchodzącej w skład powiatu warszawskiego,
- ✓ dyrektor oddziału Zakładu Ubezpieczeń Społecznych wyznaczony przez ministra właściwego do spraw finansów publicznych,
- ✓ dyrektor oddziału regionalnego Agencji Mienia Wojskowego.

V. Organ egzekucyjny (3)

A. Organ właściwy przy egzekucji obowiązków pieniężnych – właściwość rzeczowa:

- **Właściwy organ gminy o statusie miasta, wymienionej w odrębnych przepisach, oraz gminy wchodzącej w skład powiatu warszawskiego** jest organem egzekucyjnym uprawnionym do stosowania wszystkich środków egzekucyjnych, z wyjątkiem egzekucji z nieruchomości, w egzekucji administracyjnej należności pieniężnych, dla których ustalania lub określania i pobierania jest właściwy ten organ. Opisywany w tym akapicie organ egzekucyjny może upoważnić kierownika, nieposiadającej osobowości prawnej, jednostki organizacyjnej gminy do działania w jego imieniu jako organ egzekucyjny. Na wniosek kierownika tejże jednostki upoważnienie może być udzielone również pracownikowi tej jednostki,
- **Dyrektor oddziału Zakładu Ubezpieczeń Społecznych wyznaczony przez ministra właściwego do spraw finansów publicznych** jest organem egzekucyjnym uprawnionym do stosowania egzekucji z wynagrodzenia za pracę, ze świadczeń z ubezpieczenia społecznego, z renty socjalnej, z wierzytelności pieniężnych oraz z rachunków bankowych, w egzekucji administracyjnej należności pieniężnych z tytułu składek na ubezpieczenia społeczne i należności pochodnych od składek oraz nienależnie pobranych świadczeń z ubezpieczenia społecznego lub innych świadczeń wypłacanych przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych, które nie mogą być potrącane z bieżących świadczeń.

V. Organ egzekucyjny (4)

A. Organ właściwy przy egzekucji obowiązków pieniężnych – właściwość rzeczowa:

- **Dyrektor oddziału regionalnego Agencji Mienia Wojskowego** jest organem egzekucyjnym uprawnionym do stosowania egzekucji z wynagrodzenia za pracę albo ze świadczeń z zaopatrzenia emerytalnego i ubezpieczenia społecznego w egzekucji administracyjnej należności pieniężnych z tytułu opłat za używanie lokalu i opłat pośrednich oraz odszkodowań od żołnierzy i osób wspólnie z nimi zajmujących lokale mieszkalne, znajdujące się w dyspozycji Agencji Mienia Wojskowego.

Ważne! Organem egzekucyjnym w zakresie egzekucji obowiązków pieniężnych może być także inny organ wskazany przepisami ustaw szczególnych.

V. Organ egzekucyjny (5)

A. Organ właściwy przy egzekucji obowiązków pieniężnych – właściwość miejscowa:

- **W egzekucji należności pieniężnej z nieruchomości właściwość miejscową organu egzekucyjnego określa się według miejsca położenia nieruchomości.** Jeżeli nieruchomość położona jest na obszarze właściwości dwóch lub więcej organów egzekucyjnych, to egzekucję prowadzi ten organ, na obszarze którego znajduje się większa część nieruchomości. Jeżeli w ten sposób nie można ustalić właściwości organu egzekucyjnego – organ właściwy jest wskazywany przez ministra właściwego do spraw finansów publicznych,
- **W egzekucji należności pieniężnych z praw majątkowych lub ruchomości właściwość miejscową określa się według miejsca zamieszkania lub siedziby zobowiązanego (zasada podstawowa).** Jednakże, jeżeli zobowiązany ma miejsce zamieszkania lub siedzibę na terytorium państwa członkowskiego lub państwa trzeciego, organem egzekucyjnym jest organ będący jednocześnie wierzycielem. Jeżeli wierzyciel nie jest jednocześnie organem egzekucyjnym, właściwość miejscową organu egzekucyjnego ustala się według siedziby wierzyciela. Jeżeli znany przed wszczęciem egzekucji majątek zobowiązanego lub jego większa część nie znajduje się na terenie działania organu egzekucyjnego ustalonego zgodnie z wcześniej wskazanymi kryteriami, właściwość miejscową organu egzekucyjnego (który nie jest naczelnikiem urzędu skarbowego lub dyrektorem oddziału ZUS) ustala się według miejsca położenia składników tego majątku. Jeżeli jednak nie jest możliwe ustalenie właściwości miejscowej organu ww. sposoby, ustala się ją według miejsca zamieszkania lub siedziby dłużnika zobowiązanego, który jest obciążony prawem majątkowym względem zobowiązanego,

Ważne! W przypadku zmiany właściwości miejscowej organu egzekucyjnego czynności podjęte przez organ egzekucyjny przed uzyskaniem informacji o tej zmianie są skuteczne.

V. Organ egzekucyjny (6)

B. Organ właściwy przy egzekucji obowiązków niepieniężnych – właściwość rzeczowa:

- ✓ **Wojewoda**, który jest również organem egzekucyjnym obowiązków niepieniężnych, wynikających z decyzji z zakresu administracji rządowej wydanych przez przedsiębiorstwa państwowe, inne państwowe jednostki organizacyjne, spółdzielnie, stowarzyszenia, organizacje zawodowe i samorządowe oraz inne organizacje społeczne,
- ✓ **Właściwy organ jednostki samorządu terytorialnego** w zakresie zadań własnych, zadań zleconych i zadań z zakresu administracji rządowej oraz obowiązków wynikających z decyzji i postanowień z zakresu administracji publicznej wydanych przez samorządowe jednostki organizacyjne,
- ✓ **Kierownik wojewódzkiej służby, inspekcji lub straży** w zakresie obowiązków, wynikających z wydanych w imieniu własnym lub wojewody decyzji i postanowień,
- ✓ **Kierownik powiatowej służby, inspekcji lub straży** w odniesieniu do obowiązków wynikających z wydanych w zakresie swojej właściwości decyzji i postanowień,
- ✓ W przypadkach wskazanych przepisami szczególnymi **każdy organ Policji, ABW, AW lub SG, Prezes UOKiK, organ PIP**, wydający decyzję w pierwszej instancji, **organ straży pożarnej, kierujący akcją ratowniczą oraz inne organy powołane do ochrony spokoju, bezpieczeństwa, porządku, zdrowia publicznego lub mienia społecznego.**

Ważne! Przepisy ustaw szczególnych mogą wskazywać także inne organy jako właściwe w sprawie egzekucji obowiązków niepieniężnych.

V. Organ egzekucyjny (7)

B. Organ właściwy przy egzekucji obowiązków niepieniężnych – właściwość miejscowa:

- **Zasada ogólna:** właściwość miejscową w przypadku egzekucji obowiązków niepieniężnych ustala się według miejsca zamieszkania lub siedziby zobowiązanego albo miejsca pobytu zobowiązanego, gdy nie ma on miejsca zamieszkania lub siedziby w kraju, jednakże:
- **w sprawach o odebranie rzeczy lub opróżnienie budynku i pomieszczeń** – według miejsca wykonania obowiązku,
- **w sprawach dotyczących nieruchomości i obiektów budowlanych** – według miejsca ich położenia. Jeżeli nieruchomość lub obiekt budowlany są położone na obszarze właściwości dwóch lub więcej organów – właściwym organem będzie ten, na którego obszarze właściwości znajduje się większa część nieruchomości lub obiektu budowlanego. Jeżeli nie można w ww. sposób ustalić właściwości miejscowej organu egzekucyjnego, organ właściwy jest wskazywany przez organ wyższego stopnia,
- **w sprawach dotyczących wykonywanej działalności gospodarczej, jeżeli stałe miejsce jej wykonywania znajduje się poza miejscem zamieszkania lub siedziby zobowiązanego** – według stałego miejsca wykonywania tej działalności.

V. Organ egzekucyjny (8)

- **Organy egzekucyjne mają obowiązek przestrzegać swojej właściwości rzeczowej i miejscowej z urzędu w każdym stadium postępowania egzekucyjnego.** W przypadku sporów o właściwość należy stosować przepisy k.p.a. i p.p.s.a.

- **Organ egzekucyjny podejmuje czynności wykonawcze za pośrednictwem:**
 - ✓ **Egzekutora** – w przypadku egzekucji obowiązków niepieniężnych; egzekutor to pracownik organu egzekucyjnego, wyznaczony do dokonywania czynności egzekucyjnych;
 - ✓ **Poborcy skarbowego** – w przypadku egzekucji obowiązków pieniężnych; poborcą skarbowym jest pracownik organu egzekucyjnego, uprawniony do dokonywania czynności egzekucyjnych w egzekucji obowiązków pieniężnych. W egzekucji obowiązków pieniężnych wyróżnia się jeszcze **komornika skarbowego**, który jest kierownikiem komórki organizacyjnej urzędu skarbowego prowadzącej egzekucję administracyjną. W jego obecności i pod jego nadzorem odbywa się przebieg publicznej licytacji.

V. Organ egzekucyjny (9)

◦ Organ egzekucyjny może zlecić dokonanie określonych czynności egzekucyjnych pewnym podmiotom. Do kategorii tych podmiotów należą:

✓ **Organ rekwizycyjny, który definiuje się jako:**

- a) organ egzekucyjny o tej samej właściwości rzeczowej co organ egzekucyjny prowadzący postępowanie egzekucyjne,
- b) właściwego naczelnika urzędu skarbowego, w przypadku braku organu o tej samej właściwości rzeczowej co organ egzekucyjny prowadzący postępowanie egzekucyjne, któremu organ egzekucyjny prowadzący postępowanie egzekucyjne zlecił wykonanie czynności egzekucyjnych.

Organ egzekucyjny może zlecić organowi rekwizycijnemu wykonanie czynności egzekucyjnych w zakresie składników majątku zobowiązanego znajdujących się na terenie działania tego organu. Organ egzekucyjny zlecający wykonanie czynności egzekucyjnych sporządza odpis tytułu wykonawczego oznaczając cel, któremu ma służyć, i jego liczbę porządkową, a także określa kwotowo zakres zlecenia. Organ rekwizycyjny wykonuje prawa i obowiązki organu egzekucyjnego w zakresie zleconych czynności egzekucyjnych.

V. Organ egzekucyjny (10)

- Organ egzekucyjny może zlecić dokonanie określonych czynności egzekucyjnych pewnym podmiotom. Do kategorii tych podmiotów należą:
 - ✓ **Dłużnik zajętej wierzytelności** – chodzi tu o dłużnika zobowiązanego, bank, pracodawcę, podmiot prowadzący działalność maklerską, trasata oraz inne podmioty, które na wezwanie organu egzekucyjnego dokonują zajęcia wierzytelności zobowiązanego lub innego jego prawa majątkowego.

V. Organy pomocnicze i organy asystujące

◦ Organy pomocnicze:

Organ egzekucyjny i egzekutor może w razie potrzeby wezwać do udziału w postępowaniu egzekucyjnym organy Policji, SG, ABW lub AW, jeżeli organ lub egzekutor natrafił na opór, który utrudnia lub uniemożliwia przeprowadzenie egzekucji, albo jeżeli istnieje uzasadnione przypuszczenie, że na taki opór natrafi. Organy nie mogą odmówić pomocy. **Ww. pomoc udzielana jest na pisemne wezwanie właściwego organu, a w przypadkach pilnych także ustne.** Jeżeli opór stawia żołnierz w czynnej służbie wojskowej, należy wezwać pomocy właściwego organu wojskowego, chyba że zwłoka grozi udaremnieniem egzekucji, a na miejscu nie ma organu wojskowego.

Pomoc polega na zapewnieniu dostępu do miejsca, w którym ma być wykonywana czynność egzekucyjna, zapewnieniu osobistego bezpieczeństwa organowi egzekucyjnemu oraz zapewnieniu porządku w miejscu przeprowadzenia egzekucji, a w razie potrzeby – na żądanie organu egzekucyjnego – zastosowaniu środka przymusu bezpośredniego.

◦ **Organy asystujące** to organy wojskowe oraz organy Policji, SOP, ABW, AW, SWW, SKW, CBA lub SG. W obrębie budynków wojskowych i zajmowanych przez ww. służby oraz na okrętach wojskowych czynności egzekucyjne można prowadzić wyłącznie po uprzednim zawiadomieniu właściwego komendanta i w asyście wyznaczonego organu wojskowego lub organu danej służby. **Asystowanie polega na obecności w miejscu prowadzenia egzekucji i gotowości do udzielenia pomocy.**

V. Wierzyciel (1)

- **Wierzyciel** to podmiot uprawniony do żądania wykonania obowiązku w administracyjnym postępowaniu egzekucyjnym lub jego zabezpieczenia w administracyjnym postępowaniu zabezpieczającym;
- **Wierzycielem jest:**
 - ✓ w odniesieniu do obowiązków, wynikających z decyzji lub postanowień organów administracji rządowej i organów j.s.t. - **właściwy do orzekania organ pierwszej instancji** (ustawy prawa materialnego mogą wprowadzać wyjątki),
 - ✓ w odniesieniu do obowiązków wynikających z orzeczeń sądowych lub innych organów albo bezpośrednio z przepisów prawa – **organ lub instytucja bezpośrednio zainteresowana wykonaniem obowiązku przez zobowiązanego albo powołania do czuwania nad wykonaniem obowiązku**, a w przypadku braku takiej jednostki lub jej bezczynności – podmiot, na rzecz którego zostało wydane orzeczenie lub którego interesy prawne zostały naruszone w wyniku niewykonania obowiązku,
 - ✓ w odniesieniu do obowiązków wynikających z wydanych przez naczelnika urzędu celno-skarbowego decyzji, postanowień lub mandatów karnych oraz z przyjętych przez niego zgłoszeń celnych, deklaracji albo informacji o opłacie paliwowej albo obliczeń zamknięcia – **właściwy naczelnik urzędu skarbowego**,
 - ✓ w odniesieniu do obowiązków wynikających z wydanych przez Szefa Krajowej Administracji Skarbowej decyzji lub postanowień – **naczelnik urzędu skarbowego właściwy według adresu siedziby Szefa KAS**,

V. Wierzyciel (2)

Wierzycielem jest:

- ✓ w odniesieniu do obowiązków wynikających z decyzji i postanowień wydanych przez dyrektora izby administracji skarbowej – **naczelnik urzędu skarbowego właściwy według adresu siedziby dyrektora izby administracji skarbowej,**
- ✓ w odniesieniu do obowiązków, wynikających z wydanych przez Szefa Krajowej Administracji Skarbowej decyzji lub postanowień w toku przejętego postępowania podatkowego, o którym mowa w: art. 119g § 1 i 3 o.p. - **właściwy naczelnik urzędu skarbowego;** art. 119g § 2 o.p. - **organ j.s.t., na wniosek którego postępowanie podatkowe zostało przejęte,**
- ✓ w odniesieniu do grzywien nałożonych w drodze mandatu karnego w postępowaniu w sprawach o wykroczenia, stanowiących dochód budżetu państwa (z wyłączeniem grzywien nakładanych przez organy Inspekcji Transportu Drogowego) – **właściwy naczelnik urzędu skarbowego,**
- ✓ w odniesieniu do obowiązków wynikających z tytułów wykonawczych wystawionych przez ministra właściwego do spraw finansów publicznych na podstawie art. 44 ustawy z dn. 8 maja 1997 r. o poręczeniach i gwarancjach udzielanych przez Skarb Państwa oraz niektóre osoby prawne oraz art. 16 ustawy z dn. 12 lutego 2009 r. o udzielaniu przez Skarb Państwa wsparcia instytucjom finansowym – **minister właściwy do spraw finansów publicznych,**
- ✓ w odniesieniu do wykonania obowiązków nałożonych decyzją w przedmiocie bezpieczeństwa i higieny pracy oraz wypłaty należnego wynagrodzenia wierzycielem jest **Państwowa Inspekcja Pracy,**
- ✓ Uprawnione do żądania wykonania, w drodze egzekucji administracyjnej, obowiązków z art. 2 § 1 pkt 8 i 9 u.p.e.a. jest **państwo członkowskie lub państwo trzecie.**

Ważne! Do ustalenia, który z organów administracji publicznej jest w danej sprawie wierzycielem, stosuje się odpowiednio przepisy k.p.a., regulujące właściwość rzeczową i miejscową organu.

V. Zobowiązany

- **Zobowiązany** to osoba prawna, jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej albo osoba fizyczna, która nie wykonała w terminie obowiązku (pieniężnego lub niepieniężnego). W postępowaniu zabezpieczającym to również osoba lub jednostka, której zobowiązanie nie jest jeszcze wymagalne albo jej obowiązek nie został ustalony lub określony, ale istnieje obawa, że brak zabezpieczenia wykonania obowiązku w przyszłości mógłby utrudnić lub udaremnić skuteczne prowadzenie egzekucji, a odrębne przepisy zezwalają na dokonanie zabezpieczenia,
- **Zobowiązany musi posiadać zdolność prawną,**
- Zobowiązany może podejmować czynności w postępowaniu egzekucyjnym osobiście lub przez pełnomocnika, chyba że charakter czynności wymaga jego osobistego działania,
- W przypadku przejścia obowiązku objętego tytułem wykonawczym na następcę prawnego zobowiązanego, postępowanie egzekucyjne jest kontynuowane, a dokonane czynności egzekucyjne pozostają w mocy. Zastosowanie jednak dalszych środków egzekucyjnych może nastąpić dopiero po wystawieniu przez wierzyciela nowego tytułu wykonawczego i skierowaniu go do organu egzekucyjnego z urzędowym dokumentem wykazującym przejście egzekwowanego obowiązku na następcę prawnego,
- Wierzyciel lub organ egzekucyjny może żądać od zobowiązanego złożenia wyjaśnień niezbędnych do prowadzenia egzekucji. Od realizacji tego obowiązku zobowiązany może się zwolnić w tych przypadkach, gdy na gruncie k.p.a. możliwa jest odmowa zeznań lub odmowa udzielenia odpowiedzi na pytanie (*vide*: art. 83 § 1 i 2 k.p.a.),
- Zobowiązany ma też obowiązek powiadomić organ egzekucyjny o każdej zmianie miejsca swego pobytu, trwającej dłużej niż miesiąc.

V. Osoba trzecia

U.p.e.a. reguluje sytuację prawną osoby trzeciej. W tym zakresie można wyróżnić:

- **sytuację dotyczącą obrony osoby trzeciej przed egzekucją skierowaną do rzeczy lub prawa majątkowego, do których rości sobie prawa,**
- **sytuacja, gdy osoba trzecia jest zainteresowana wszczęciem postępowania egzekucyjnego, które nie zostało podjęte.** Istnieją dwie możliwości w tym zakresie:
 - ✓ Pierwsza, gdy obowiązek podlegający egzekucji wynika z orzeczenia sądowego lub innego organu albo bezpośrednio z przepisu prawa, a organ lub instytucja bezpośrednio zainteresowana lub powołana do czuwania nad wykonaniem obowiązku nie podejmuje czynności w celu wszczęcia egzekucji lub takiej jednostki brak, wówczas osoba trzecia nabywa status wierzyciela,
 - ✓ Druga dotyczy sytuacji, gdy obowiązek nie wynika z ww. tytułów egzekucyjnych - w tym przypadku osoba trzecia, której interes prawny lub faktyczny został naruszony w wyniku niewykonania obowiązku, oraz organ zainteresowany wykonaniem obowiązku mają prawo wniesienia do organu wyższego stopnia skargi na beczynność wierzyciela. Na postanowienie oddalające skargę przysługuje zażalenie. W tym przypadku osoba trzecia nie nabywa statusu wierzyciela!

Ważne! Osobie trzeciej przysługuje też skarga do organu egzekucyjnego na przewlekłość postępowania egzekucyjnego.

V. Prokurator, RPO, RPD, RMiŚP, organizacja społeczna

- Do udziału tych podmiotów w postępowaniu egzekucyjnym stosuje się odpowiednio przepisy k.p.a.,
- Podmioty te mają te same uprawnienia w postępowaniu egzekucyjnym, które przysługują im w postępowaniu orzekającym. Odmienny jest jednak sposób ich realizacji,
- RPO, RPD i RMiŚP mają te same uprawnienia procesowe co prokurator, inne są natomiast przyczyny ich udziału w postępowaniu egzekucyjnym,
- **Prokurator:** może żądać wszczęcia egzekucji, celem usunięcia stanu niezgodnego z prawem, gdy organ egzekucyjny nie wszczyna go z urzędu mimo istnienia ku temu podstaw. Nadto, prokurator może sam włączyć się do tego postępowania. Organ egzekucyjny powinien zawiadomić prokuratora o wszczęciu i toczącym się postępowaniu, gdy uzna udział prokuratora za potrzebny.
- **Organizacja społeczna:** może żądać wszczęcia egzekucji, gdy organ egzekucyjny jest bezczynny, a za wszczęciem egzekucji przemawia interes społeczny i uzasadniony cel statutowy tej organizacji. Organizacja społeczna musi wystąpić do organu egzekucyjnego o dopuszczenie jej do udziału w postępowaniu. Organ egzekucyjny zawiadamia organizację społeczną o wszczęciu i toczącym się postępowaniu egzekucyjnym, gdy uzna, że może ona być zainteresowana udziałem w tym postępowaniu ze względu na swoje cele statutowe oraz gdy przemawia za tym interes społeczny.
- **Ważne!** Jeżeli wszczęcie egzekucji wymaga złożenia wniosku przez wierzyciela, to prokurator i organizacja społeczna nie mogą żądać od organu egzekucyjnego wszczęcia postępowania egzekucyjnego – przesłanką wszczęcia jest tutaj wystawienie przez wierzyciela tytułu wykonawczego.

V. Uczestnicy postępowania egzekucyjnego

- Uczestnicy postępowania egzekucyjnego nie pozostają w stosunku procesowym z organem egzekucyjnym. Ich rola w postępowaniu egzekucyjnym ogranicza się tylko do pewnych czynności z tym postępowaniem związanych,
- Do kategorii uczestników postępowania egzekucyjnego zalicza się:
 - ✓ **świadka rozumianego jako osobę, biorącą udział w czynności egzekucyjnej** - na wniosek zobowiązanego, a także gdy egzekutor uzna to za konieczne, może być przywołany świadek do obecności przy czynnościach egzekucyjnych. Egzekutor przywołuje co najmniej dwóch świadków, jeżeli zobowiązany nie może być obecny przy czynnościach egzekucyjnych na skutek wydalenia z miejsca dokonywania czynności egzekucyjnych lub z innych przyczyn, chyba że zachodzi obawa, iż wskutek upływu czasu potrzebnego na przywołanie świadków egzekucja będzie udaremniona. Świadcami mogą być także pełnoletni członkowie rodziny i domownicy zobowiązanego. Świadcowie nie otrzymują wynagrodzenia;
 - ✓ **świadka rozumianego jako osobę, która składa zeznania w postępowaniu wyjaśniającym, prowadzonym przez organ egzekucyjny wg przepisów k.p.a.;**
 - ✓ **biegłego skarbowego** (rzeczoznawca w konkretnej dziedzinie, uprawniony do wyceny majątku zobowiązanego, wpisany na listę biegłych skarbowych prowadzoną przez izbę administracji skarbowej),
 - ✓ **dozorcę** (osoba, która sprawuje pieczę nad zajętymi ruchomościami zobowiązanego. Zajęte rzeczy ruchome mogą być oddane pod dozór zobowiązanego, dorosłego domownika lub innej osoby),
 - ✓ **zarządcę nieruchomości** (osoba, która powołana jest do zarządu zajęta nieruchomością zobowiązanego, gdy organ egzekucyjny odebrał mu nad nią zarząd).

VI. Środki egzekucyjne – przegląd (1)

- **Środki egzekucyjne są to zinstytucjonalizowane formy przymusu państwowego. Stosuje się je w sposób ściśle określony przepisami prawa procesowego. Skierowane są bezpośrednio na realizację obowiązku prawnego (pieniężnego lub niepieniężnego);**
- Stosowanie środków egzekucyjnych ma bezpośrednio doprowadzić do realizacji obowiązku o charakterze pieniężnym lub obowiązku o charakterze niepieniężnym. Oznacza to, że **środki egzekucyjne mają co do zasady charakter zaspokajający** – ich stosowanie bezpośrednio prowadzi do wykonania obowiązku przez zobowiązanego. Wyróżnia się jednak **środki egzekucyjne przymuszające**, które jedynie pośrednio prowadzą do wykonania obowiązku przez zobowiązanego. **Ustawa o postępowaniu egzekucyjnym w administracji wprowadza środki egzekucyjne zaspokajające i tylko jeden środek przymuszający, którym jest grzywna w celu przymuszenia;**
- Rodzaj środka egzekucyjnego, który zostanie zastosowany do egzekucji obowiązku, będącego przedmiotem danego postępowania egzekucyjnego, zależy od rodzaju tego obowiązku. Z tego powodu wyróżnia się **środki egzekucyjne obowiązków o charakterze pieniężnym oraz środki egzekucyjne obowiązków o charakterze niepieniężnym.**

VI. Środki egzekucyjne – przegląd (2)

Środkiem egzekucyjnym w postępowaniu egzekucyjnym dotyczącym należności pieniężnych jest egzekucja:

- a. z pieniędzy,
- b. z wynagrodzenia za pracę,
- c. ze świadczeń z zaopatrzenia emerytalnego oraz ubezpieczenia społecznego, a także z renty socjalnej,
- d. z rachunków bankowych,
- e. z innych wierzytelności pieniężnych,
- f. z praw z instrumentów finansowych w rozumieniu przepisów o obrocie instrumentami finansowymi, zapisanych na rachunku papierów wartościowych lub innym rachunku, oraz z wierzytelności z rachunku pieniężnego służącego do obsługi takich rachunków,
- g. z papierów wartościowych niezapisanych na rachunku papierów wartościowych,
- h. z praw majątkowych zarejestrowanych w rejestrze akcjonariuszy,
- i. z weksla,
- j. z autorskich praw majątkowych i praw pokrewnych oraz z praw własności przemysłowej,
- k. z udziału w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością,
- l. z pozostałych praw majątkowych,
- m. z ruchomości,
- n. z nieruchomości.

VI. Środki egzekucyjne – przegląd (3)

Środkiem egzekucyjnym w postępowaniu egzekucyjnym dotyczącym należności niepieniężnych jest:

- a. grzywna w celu przymuszenia,
- b. wykonanie zastępcze,
- c. odebranie rzeczy ruchomej,
- d. odebranie nieruchomości, opróżnienie lokali i innych pomieszczeń,
- e. przymus bezpośredni.

VII. Czynności postępowania egzekucyjnego

Czynności podejmowane w postępowaniu egzekucyjnym nie mają jednolitego charakteru. W związku z tym można wyróżnić:

- ✓ **czynności procesowe o podwójnym skutku prawnym:** co do wszczęcia i przebiegu postępowania egzekucyjnego oraz co do wykonania samego obowiązku,
- ✓ **czynności wykonawcze,** które przez działania faktyczne prowadzą do wykonania obowiązku (czynności materialno-techniczne).

VII. Czynności procesowe (1)

- **Czynności procesowe** w toku postępowania egzekucyjnego podejmowane są przez organ egzekucyjny oraz przez pozostałe podmioty tego postępowania. **Mogą dotyczyć wszczęcia egzekucji, toku egzekucji oraz weryfikacji egzekucji;**
- **Wszczęcie postępowania egzekucyjnego następuje na wniosek wierzyciela o wszczęciu egzekucji administracyjnej i na podstawie wystawionego przez niego tytułu wykonawczego.** Jeżeli wierzyciel jest jednocześnie organem egzekucyjnym, postępowanie egzekucyjne jest wszczynane z urzędu przez organ egzekucyjny na podstawie wystawionego przez siebie tytułu wykonawczego, zaopatrzonego w klauzulę o skierowaniu tytułu do egzekucji administracyjnej;
- **Ważne! We wniosku o wszczęcie egzekucji administracyjnej wierzyciel może wskazać środek egzekucyjny, zaś jeżeli egzekucja dotyczy obowiązku o charakterze niepieniężnym, wierzyciel powinien wskazać środek egzekucyjny,**
- **Złożenie przez wierzyciela wniosku o wszczęcie egzekucji administracyjnej i tytułu wykonawczego stanowi jedną czynność procesową wierzyciela.** Wniosek i tytuł są przekazywane organowi egzekucyjnemu co do zasady za pomocą środków komunikacji elektronicznej. Jeżeli z przyczyn technicznych nie jest to możliwe – przekazanie następuje przez operatora pocztowego, swoich pracowników oraz inne upoważnione osoby lub organy.

VII. Czynności procesowe (2)

- **U.p.e.a. rozróżnia wszczęcie postępowania egzekucyjnego i wszczęcie egzekucji administracyjnej.** W stadium wszczęcia postępowania zobowiązany nie uczestniczy, ponieważ istnieje instytucja nieprzystąpienia przez organ egzekucyjny do egzekucji.
- Wszczęcie postępowania egzekucyjnego następuje z chwilą:
 - ✓ doręczenia wniosku o wszczęcie egzekucji administracyjnej i tytułu wykonawczego organowi egzekucyjnemu, jeżeli wierzyciel nie jest jednocześnie organem egzekucyjnym,
 - ✓ nadania tytułowi wykonawczemu klauzuli o skierowaniu tego tytułu do egzekucji administracyjnej, jeżeli wierzyciel jest jednocześnie organem egzekucyjnym;
 - ✓ wystawienia tytułu wykonawczego w przypadku przekształcenia zajęcia zabezpieczającego w zajęcie egzekucyjne.

VII. Czynności procesowe (3)

- Organ egzekucyjny, po otrzymaniu wniosku wierzyciela i tytułu wykonawczego, podejmuje czynności wstępne. Ich celem jest ustalenie, czy dany organ egzekucyjny jest kompetentny do przeprowadzenia egzekucji danego obowiązku. Sprowadza się to do odpowiedzi na następujące pytania:
 - ✓ Czy organ egzekucyjny jest właściwy do prowadzenia egzekucji danego obowiązku?
 - ✓ Czy tytuł wykonawczy spełnia przewidziane prawem wymogi?
 - ✓ Czy egzekucja administracyjna jest dopuszczalna?
 - ✓ Czy egzekucja będzie skuteczna z perspektywy możliwości uzyskania kwoty przewyższającej wysokość kosztów pieniężnych?

VII. Czynności procesowe (4)

- **Organ egzekucyjny bada z urzędu dopuszczalność egzekucji administracyjnej. Organ ten nie jest natomiast uprawniony do badania zasadności i wymagalności obowiązku objętego tytułem wykonawczym.** Organ egzekucyjny, niebędący jednocześnie wierzycielem, nie przystępuje do egzekucji i zawiadamia wierzyciela o przyczynach nieprzystąpienia do egzekucji, jeżeli:
 - ✓ obowiązek, którego dotyczy tytuł wykonawczy, nie podlega egzekucji administracyjnej,
 - ✓ organ egzekucyjny uprawdopodobni, że egzekucja administracyjna będzie bezskuteczna z powodu braku majątku lub źródła dochodu zobowiązanego, z których jest możliwe wyegzekwowanie środków pieniężnych przewyższających koszty egzekucyjne,
 - ✓ tytuł wykonawczy nie spełnia wymogów określonych w art. 27 § 1 i 2 u.p.e.a..
- Na wniosek wierzyciela, niebędącego jednocześnie organem egzekucyjnym, złożony w terminie 14 dni od dnia doręczenia zawiadomienia o przyczynach nieprzystąpienia do egzekucji, organ egzekucyjny wydaje postanowienie o nieprzystąpieniu do egzekucji lub przystępuje do egzekucji. Na postanowienie o nieprzystąpieniu do egzekucji wierzycielowi przysługuje zażalenie;
- Jeżeli wymogi dopuszczalności prowadzenia egzekucji administracyjnej danego obowiązku prawnego są spełnione, organ egzekucyjny nadaje klauzulę o skierowaniu tytułu wykonawczego do egzekucji i odpis tego tytułu doręcza zobowiązanemu.

VII. Czynności procesowe (5)

- Po pomyślnym zakończeniu czynności wstępnych, **wszczyna się egzekucję administracyjną. Organ egzekucyjny prowadzi egzekucyjne postępowanie rozpoznawcze.** W jego toku organ egzekucyjny konkretyzuje uprawnienia i obowiązki procesowe wierzyciela i zobowiązanego, a także określa sposób przymusowej realizacji obowiązku określonego w tytule wykonawczym;
- W stadium rozpoznawczym postępowania egzekucyjnego **organ egzekucyjny ma obowiązek ustalenia sytuacji faktycznej i majątkowej zobowiązanego.** Z tego powodu może on żądać od podmiotów tego postępowania złożenia wyjaśnień oraz zasięgać opinii od organów administracji publicznej;
- Na podstawie dokonanych ustaleń organ egzekucyjny wydaje postanowienie o zastosowaniu określonego środka egzekucyjnego, a w przypadku egzekucji obowiązków pieniężnych wydaje zawiadomienie o zajęciu prawa majątkowego zobowiązanego u dłużnika zajętej wierzytelności albo podmiotu prowadzącego rejestr akcjonariuszy, albo sporządza: protokół zajęcia prawa majątkowego, protokół zajęcia i odbioru ruchomości, protokół odbioru dokumentu;
- Kierując się ustaleniami, poczynionymi w toku rozpoznawczego postępowania egzekucyjnego, oraz zasadami stosowania środków egzekucyjnych, organ egzekucyjny może w egzekucji obowiązków niepieniężnych zastosować inny środek egzekucyjny niż wskazany przez wierzyciela we wniosku o wszczęcie postępowania egzekucyjnego. Wówczas o takiej zmianie organ egzekucyjny obowiązany jest powiadomić wierzyciela.

VII. Czynności procesowe (6)

- Czynności procesowe organu egzekucyjnego w stadium rozpoznawczym postępowania egzekucyjnego można podzielić na **czynności dowodowe oraz czynności orzecznicze**;
- W stadium rozpoznawczym czynności procesowe podejmują także inne podmioty tego postępowania. Czynności te mogą dotyczyć przebiegu postępowania, a także mogą to być środki zaskarżenia czynności procesowych lub wykonawczych organu egzekucyjnego lub egzekutora.

VII. Czynności procesowe (7)

Ważne! Wszczęcie egzekucji administracyjnej następuje z chwilą:

- ✓ doręczenia zobowiązanemu odpisu tytułu wykonawczego;
- ✓ doręczenia dłużnikowi zajętej wierzytelności zawiadomienia o zajęciu wierzytelności lub innego prawa majątkowego, jeżeli to doręczenie nastąpiło przed doręčeniem zobowiązanemu odpisu tytułu wykonawczego;
- ✓ podpisania protokołu zajęcia ruchomości przez pracownika obsługującego organ egzekucyjny, jeżeli to podpisanie nastąpiło przed doręčeniem zobowiązanemu odpisu tytułu wykonawczego;
- ✓ wpisu w księdze wieczystej o wszczęciu egzekucji z nieruchomości lub złożenia wniosku o wpis o wszczęciu egzekucji z nieruchomości do zbioru dokumentów, jeżeli ten wpis lub to złożenie nastąpiło przed doręčeniem zobowiązanemu odpisu tytułu wykonawczego.

VII. Czynności wykonawcze

- **Do wykonania obowiązku podlegającego egzekucji administracyjnej bezpośrednio prowadzą czynności wykonawcze.** Przystępując do czynności wykonawczych, organ egzekucyjny lub egzekutor doręcza zobowiązanemu postanowienie o zastosowaniu środka egzekucyjnego. Jeżeli przedmiotem egzekucji jest należność pieniężna, doręczeniu podlega odpowiednie zawiadomienie, odpis protokołu zajęcia lub wezwanie do zapłaty egzekwowanej należności pieniężnej;
- Na postanowienie o zastosowaniu środka egzekucyjnego obowiązków niepieniężnych przysługuje zobowiązanemu zażalenie. **W przypadku egzekucji obowiązków pieniężnych zobowiązany nie posiada uprawnienia do zaskarżenia postanowienia,**
- Czynności wykonawcze prowadzi organ egzekucyjny, egzekutor lub poborca skarbowy. Gdy jest to konieczne, organ egzekucyjny zarządzi otwarcie środków transportu zobowiązanego, lokali i innych pomieszczeń zajmowanych przez zobowiązanego oraz zawartych w nich schowków. Przeszukania rzeczy, środków transportu itd. dokonuje komisja powołana przez organ egzekucyjny. Z dokonanych czynności sporządza się protokół, który przekazuje się niezwłocznie zobowiązanemu.

VIII. Środki zaskarżenia w postępowaniu egzekucyjnym – informacje ogólne

- **Środki zaskarżenia** to instytucje procesowe, dzięki którym legitymowane podmioty mogą żądać weryfikacji prawidłowości określonych czynności procesowych, podjętych przez organy prowadzące dane postępowanie.
- **W administracyjnym postępowaniu egzekucyjnym wyróżnia się środki zaskarżenia, które przysługują na drodze administracyjnej oraz na drodze sądowej. Środki zaskarżenia przysługujące na drodze sądowej można wnieść do sądów powszechnych lub do sądów administracyjnych.**

VIII. Katalog środków zaskarżenia na drodze administracyjnej

- **zarzut w sprawie egzekucji administracyjnej i w sprawie zabezpieczenia,**
- zarzut zobowiązanego w przypadku wystąpienia o pomoc państwa członkowskiego o odzyskanie należności,
- zarzut na oszacowanie autorskich praw majątkowych i praw pokrewnych oraz praw własności przemysłowej,
- zarzut na opis i oszacowanie wartości nieruchomości
- sprzeciw małżonka w sprawie odpowiedzialności majątkiem wspólnym,
- sprzeciw podmiotu, będącego właścicielem lub posiadaczem prawa majątkowego,
- zażalenie,
- różnego rodzaju skargi (np. na beczynność w postępowaniu egzekucyjnym, na czynność egzekucyjną, skarga na naruszenie przepisów o przeprowadzaniu licytacji itp.),
- **wniosek o wyłączenie spod egzekucji rzeczy lub praw majątkowych,**
- regulowane przepisami k.p.a. nadzwyczajne tryby postępowania administracyjnego.

VIII. Zarzut w sprawie egzekucji administracyjnej (1)

Prawo zarzutu w sprawie egzekucji administracyjnej przysługuje **zobowiązanemu**. Pouczenie o prawie zarzutu zawarte jest w tytule wykonawczym wraz z pouczeniem o skutkach wniesienia zarzutu, nie później niż w terminie 7 dni od doręczenia odpisu tego tytułu zobowiązanemu. **Zarzut wnosi się na określonych podstawach.**

VIII. Zarzut w sprawie egzekucji administracyjnej (2)

Podstawą zarzutu w sprawie egzekucji administracyjnej jest:

- 1) nieistnienie obowiązku;
- 2) określenie obowiązku niezgodnie z treścią obowiązku wynikającego z:
 - a) orzeczenia, o którym mowa w art. 3 i art. 4,
 - b) dokumentu, o którym mowa w art. 3 a § 1,
 - c) przepisu prawa, jeżeli obowiązek wynika bezpośrednio z tego przepisu;
- 3) błąd co do zobowiązanego;
- 4) brak uprzedniego doręczenia zobowiązanemu upomnienia, jeżeli jest wymagane;
- 5) wygaśnięcie obowiązku w całości albo w części;
- 6) brak wymagalności obowiązku w przypadku:
 - a) odroczenia terminu wykonania obowiązku,
 - b) rozłożenia na raty spłaty należności pieniężnej,
 - c) wystąpienia innej przyczyny niż określona w lit. a i b.

VIII. Zarzut w sprawie egzekucji administracyjnej (3)

- Zarzut wnosi się w trybie pośrednim: **do wierzyciela za pośrednictwem organu egzekucyjnego**. Zarzut określa istotę i zakres żądania, a także dowody na uzasadnienie tego żądania. Poza tym zarzut musi spełnić ogólne wymogi, co do treści i formy pisma procesowego wg k.p.a;
- Zarzut w sprawie egzekucji administracyjnej wnosi się nie później niż:
 - 1) w terminie 30 dni od dnia wyegzekwowania w całości obowiązku, kosztów upomnienia i kosztów egzekucyjnych;
 - 2) do dnia wykonania w całości obowiązku o charakterze niepieniężnym lub zapłaty w całości należności pieniężnej, odsetek z tytułu niezapłacenia jej w terminie, kosztów upomnienia i kosztów egzekucyjnych;
 - 3) w terminie 7 dni od dnia doręczenia zobowiązanemu postanowienia o umorzeniu postępowania egzekucyjnego w całości albo w części.

VIII. Zarzut w sprawie egzekucji administracyjnej (4)

Art. 35. u.p.e.a. [Skutki wniesienia zarzutów]

§ 1. Wniesienie przez zobowiązanego zarzutu w sprawie egzekucji administracyjnej, nie później niż w terminie 7 dni od dnia doręczenia odpisu tytułu wykonawczego, zawiesza postępowanie egzekucyjne w całości albo w części z dniem doręczenia tego zarzutu organowi egzekucyjnemu do czasu zawiadomienia tego organu o wydaniu ostatecznego postanowienia w sprawie tego zarzutu. Przepisy art. 56 § 3, art. 57 § 1 i art. 58 stosuje się odpowiednio.

§ 1a. Wierzyciel po otrzymaniu zarzutu w sprawie egzekucji administracyjnej może w uzasadnionych przypadkach wystąpić z wnioskiem o podjęcie zawieszonego postępowania egzekucyjnego w całości albo w części.

§ 2. W okresie zawieszenia postępowania egzekucyjnego organ egzekucyjny prowadzący to postępowanie może z urzędu lub na wniosek wierzyciela dokonać, na podstawie tytułu wykonawczego, zabezpieczenia poprzez zastosowanie sposobu zabezpieczenia odpowiadającego środkowi egzekucyjnemu, do którego stosowania ten organ jest uprawniony. W pozostałym zakresie, z wyłączeniem hipoteki przymusowej, zabezpieczenia dokonuje naczelnik urzędu skarbowego, na wniosek organu egzekucyjnego prowadzącego postępowanie egzekucyjne, na podstawie dalszego tytułu wykonawczego.

§ 2a. W zakresie należności pieniężnych, o których mowa w art. 2 § 1 pkt 8 lit. g, przepisu § 2 nie stosuje się.

§ 3. Jeżeli w toku postępowania egzekucyjnego wystąpiono o pomoc do państwa członkowskiego lub państwa trzeciego z wnioskiem o odzyskanie należności pieniężnych, o których mowa w art. 2 § 1 pkt 8 lit. a-f i pkt 9, organ egzekucyjny informuje to państwo o okolicznościach, o których mowa w § 1.

§ 4. W przypadku określonym w § 3 organ egzekucyjny może, z urzędu lub na wniosek wierzyciela, wystąpić z wnioskiem o podjęcie środków zabezpieczających należności pieniężne na zasadach określonych w ustawie o wzajemnej pomocy lub z uzasadnionym wnioskiem o dalsze odzyskiwanie tych należności.

VIII. Zarzut w sprawie egzekucji administracyjnej (5)

Art. 34. u.p.e.a. [Rozpatrzenie zarzutów]

§ 1. Organ egzekucyjny niezwłocznie przekazuje wierzycielowi zarzut w sprawie egzekucji administracyjnej.

§ 2. Wierzyciel wydaje postanowienie, w którym:

1) oddala zarzut w sprawie egzekucji administracyjnej;

2) uznaje zarzut w sprawie egzekucji administracyjnej:

a) w całości,

b) w części i w pozostałym zakresie oddala ten zarzut;

3) stwierdza niedopuszczalność zarzutu w sprawie egzekucji administracyjnej, jeżeli:

a) zarzut jest albo był przedmiotem rozpatrzenia w odrębnym postępowaniu podatkowym, administracyjnym lub sądowym,

b) zobowiązany kwestionuje w całości albo w części wymagalność należności pieniężnej z uwagi na jej wysokość ustaloną lub określoną w orzeczeniu, od którego przysługuje środek zaskarżenia.

§ 3. Na postanowienie w sprawie zarzutu w sprawie egzekucji administracyjnej przysługuje zażalenie.

VIII. Zarzut w sprawie egzekucji administracyjnej (6)

Art. 34. u.p.e.a. [Rozpatrzenie zarzutów]

§ 4. Organ egzekucyjny po otrzymaniu zawiadomienia o wydaniu ostatecznego postanowienia o:

- 1) oddaleniu zarzutu w sprawie egzekucji administracyjnej albo stwierdzeniu jego niedopuszczalności - kontynuuje postępowanie egzekucyjne albo podejmuje zawieszone postępowanie egzekucyjne;
- 2) uznaniu zarzutu w sprawie egzekucji administracyjnej, o którym mowa w art. 33 § 2 pkt 6, jeżeli przyczyna braku wymagalności obowiązku, niemająca charakteru trwałego, wystąpiła po wszczęciu egzekucji administracyjnej - zawiesza postępowanie egzekucyjne w całości albo w części;
- 3) uznaniu zarzutu w sprawie egzekucji administracyjnej, o którym mowa w:
 - a) art. 33 § 2 pkt 1-5,
 - b) art. 33 § 2 pkt 6, jeżeli przyczyna braku wymagalności obowiązku ma charakter trwały lub wystąpiła przed wszczęciem egzekucji administracyjnej- **umarza postępowanie egzekucyjne w całości albo w części.**

VIII. Wniosek o wyłączenie spod egzekucji rzeczy lub praw majątkowych

Art. 38. u.p.e.a. [Żądanie wyłączenia spod egzekucji o charakterze pieniężnym]

§ 1. Kto, nie będąc zobowiązanym, rości sobie prawa do rzeczy lub prawa majątkowego, z którego prowadzi się egzekucję administracyjną, może wystąpić do organu egzekucyjnego - w terminie czternastu dni od dnia uzyskania wiadomości o czynności egzekucyjnej skierowanej do tej rzeczy lub tego prawa - z żądaniem ich wyłączenia spod egzekucji, przedstawiając lub powołując dowody na poparcie swego żądania.

§ 1a. Do żądania wyłączenia spod egzekucji rzeczy lub prawa majątkowego, złożonego po upływie terminu, o którym mowa w § 1, przepisu art. 17 § 1c nie stosuje się.

§ 2. Organ egzekucyjny rozpozna żądanie i wyda postanowienie w sprawie wyłączenia w terminie czternastu dni od dnia złożenia żądania. Termin ten może być przedłużony o dalsze czternaście dni, gdy zbadanie dowodów w tym terminie nie było możliwe.

§ 3. Do czasu wydania postanowienia w sprawie wyłączenia organ egzekucyjny zaniecha dalszych czynności egzekucyjnych w stosunku do rzeczy lub prawa majątkowego, których wyłączenia żądano; jednakże dokonane czynności egzekucyjne pozostają w mocy.

§ 4. Przepisy § 1-3 stosuje się odpowiednio w przypadku zgłoszenia roszczeń do rzeczy lub praw majątkowych zajętych w celu zabezpieczenia.

VIII. Katalog środków zaskarżenia na drodze sądowej

A. w postępowaniu przed sądem administracyjnym:

- skarga na postanowienia wydane w postępowaniu egzekucyjnym i zabezpieczającym, na które na drodze administracyjnej służyło zażalenie. Skarga do sądu administracyjnego nie przysługuje na ostateczne postanowienie o odmowie wyłączenia spod egzekucji rzeczy lub innego prawa majątkowego.

B. w postępowaniu przed sądem powszechnym:

- **Powództwo przeciwegzekucyjne zobowiązanego,**
- **Powództwo zobowiązanego o pozostawienie pomieszczeń w użytkowaniu,**
- **Powództwo przeciwegzekucyjne osoby trzeciej.**

VIII. Powództwo przeciwegzekucyjne zobowiązanego

Art. 35a. u.p.e.a. [Powództwo wstrzymujące]

Jeżeli ze względu na rodzaj egzekwowanej należności dopuszczalne jest kwestionowanie istnienia lub wysokości tej należności w drodze powództwa, a zobowiązany wniesie takie powództwo do sądu, wierzyciel po otrzymaniu powództwa zawiadamia o tym organ egzekucyjny, żądając wstrzymania postępowania egzekucyjnego do czasu prawomocnego rozstrzygnięcia sprawy przez sąd.

Powództwo przeciwegzekucyjne do sądu powszechnego służy do merytorycznej obrony przed egzekucją, a zatem do zwalczania jej zasadności i dopuszczalności. Podstawy prawne i tryb rozpoznania przez sąd regulują przepisy k.p.c.

VIII. Powództwo zobowiązanego o pozostawienie pomieszczeń w użytkowaniu

Art. 110g § 6 u.p.e.a.: Zobowiązany, w stosunku do którego organ egzekucyjny zarządził odebranie pomieszczeń, może wytoczyć powództwo o pozostawienie pomieszczeń w jego użytkowaniu. Do powództwa stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania cywilnego dotyczące powództwa o zwolnienie zajętego przedmiotu od egzekucji administracyjnej.

VIII. Powództwo przeciwegzekucyjne osoby trzeciej

Art. 40 § 2 u.p.e.a.: Na ostateczne postanowienie w sprawie odmowy wyłączenia rzeczy lub prawa majątkowego nie przysługuje skarga do sądu administracyjnego. **Osobie, której żądanie wyłączenia rzeczy lub prawa nie zostało uwzględnione, przysługuje natomiast prawo żądania zwolnienia ich od zabezpieczenia lub egzekucji administracyjnej w trybie przepisów Kodeksu postępowania cywilnego.** Osoba ta odpis pozwu o zwolnienie kieruje równocześnie do organu egzekucyjnego.

Art. 842 k.p.c. [Zwolnienie spod egzekucji administracyjnej]

§ 1. Dopuszczalne jest również powództwo o zwolnienie zajętego przedmiotu od egzekucji administracyjnej. Do pozwu należy dołączyć postanowienie administracyjnego organu egzekucyjnego odmawiające żądaniu wyłączenia przedmiotu spod egzekucji. Niezależnie od wyniku sprawy sąd nałoży koszty procesu na osobę trzecią, powołującą w powództwie o zwolnienie przedmiotu od egzekucji administracyjnej nowe dowody istotne dla rozstrzygnięcia sprawy, których nie przedstawiła w postępowaniu administracyjnym, mimo że mogła je powołać w tym postępowaniu.

§ 2. Powództwo można wnieść w ciągu dni czternastu od doręczenia postanowienia administracyjnego organu egzekucyjnego, a jeżeli zainteresowany wniósł zażalenie na to postanowienie - w ciągu dni czternastu od doręczenia postanowienia wydanego na skutek zażalenia.

IX. Kazus (zadanie na plusy z aktywności)

Parafia ewangelicko-augsburska, położona w miejscowości K., miała zadłużenie publicznoprawne, opiewające na łączną kwotę 2 milionów złotych. W związku z brakiem dobrowolnego wykonania zobowiązania wszczęto wobec parafii, której reprezentantem był pastor Wilhelm K., postępowanie egzekucyjne w administracji. Parafia nie posiadała żadnych wartościowych składników majątkowych z wyjątkiem dwóch obrazów. W prezbiterium zboru nad ołtarzem umieszczony był siedemnastowieczny obraz, autorstwa nieznanego z imienia ucznia Rembrandta, pt. *Zdjęcie z krzyża*. Dzieło to stanowiło doskonałą kopię obrazu flamandzkiego mistrza o tym samym tytule, który namalowany został w 1634 roku i jest obecnie przechowywany w Państwowym Muzeum Ermitaż w Sankt Petersburgu. Oprócz tego na plebanii znajdowała się akwaforta, zatytułowana *Zdjęcie z krzyża w świetle pochodni*, która stanowiła osiemnastowieczną kopię akwaforty Rembrandta o tym samym tytule z 1654 roku. Wartość obu dzieł rzeczoznawca ocenił na około 2 milionów złotych. Ze względu na to, że wartość obu obrazów była tożsama z kwotą zadłużenia, poborca skarbowy postanowił dokonać zajęcia obu przedmiotów, powołując się na przepis art. 8 § 2 pkt 10 u.p.e.a.

Nadto, egzekucję prowadzi Gryzelda K., była żona pastora. W związku z tym, Wilhelm K. zarzucił organowi administracji publicznej, że wspomniana urzędniczka nie może prowadzić tego postępowania ze względu na były związek małżeński.

IX. Kazus (zadanie na plusy z aktywności)

Pytania:

1. Czy działania poborcy skarbowego były prawidłowe? Odpowiedź uzasadnij, przytaczając i omawiając odpowiedni przepis u.p.e.a. Wskaż i omów zasadę postępowania egzekucyjnego w administracji, którą komornik mógł przekroczyć, dokonując zajęcia obrazów, których właścicielem była parafia.
2. Wskaż, jakie przedmioty według ustawodawcy nie podlegają egzekucji administracyjnej.
3. Czy argument Wilhelma K. o tym, że Gryzelda K. powinna być wyłączona z postępowania egzekucyjnego, jest słusznych i ma oparcie w przepisach prawa? Odpowiedź uzasadnij, przytaczając i omawiając odpowiedni przepis u.p.e.a. i k.p.a.
4. Wskaż powody wyłączenia urzędnika, które przewidziane są w postępowaniu egzekucyjnym w administracji.

Ocena zadania: Poprawna odpowiedź na wszystkie 4 pytania – 2 plusy z aktywności, poprawna odpowiedź na co najmniej dwa pytanie – plus z aktywności!

Termin wykonania zadania: do 23 stycznia 2022 r.

Źródła

- Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. - Kodeks postępowania administracyjnego (Dz. U. z 2021 r. poz. 735, 1491),
- Ustawa z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (Dz. U. z 2020 r. poz. 1427, 1492, 2320, z 2021 r. poz. 11, 41, 802, 1005, 1177, 1236, 1666),
- B. Adamiak, J. Borkowski, *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz*, wyd. 17, Warszawa 2021,
- B. Adamiak, J. Borkowski, *Postępowanie administracyjne i sądownoadministracyjne*, wyd. 19, Warszawa 2021,
- J. Rychlik (wybór orzecznictwa), *Kodeks postępowania administracyjnego. Orzecznictwo aplikanta*, wyd. 8, Warszawa 2020,
- M. Wierzbowski (red.), *Postępowanie administracyjne, egzekucyjne i sądownoadministracyjne*, Warszawa 2020.

DZIĘKUJĘ ZA
UWAGĘ ☺